

Achtergrond

De komende jaren komt er vanuit de Digital Decade veel nieuwe Europese wet- en regelgeving op gemeenten af. VNG zet de uitvoeringsanalyse in als één van de instrumenten om de gevolgen van (Europese) regelgeving voor gemeenten inzichtelijk te maken en deze in te brengen in de beleidsontwikkeling van het Rijk. Met als doelen om eventuele uitvoeringsproblemen vroegtijdig in beeld te brengen en om het handelingsperspectief te bieden voor implementatie door gemeenten.

Deze uitvoeringsanalyse brengt de gevolgen en het handelingsperspectief in kaart voor de volgende regelgeving:

- Data Governance Act (DGA, Data governance verordening);
- Data Act (DA, Data verordening);
- Open Data Directive (ODD, Open data richtlijn);
- Interoperable Europe Act;
- EU-brede dataspace (dataruimte).

Door toenemende digitalisering wordt het genereren, delen en gebruik van data (gegevens) steeds belangrijker voor onze maatschappij en economie. Data zijn een drijvende kracht in innovatie en onderzoek. Denk bijvoorbeeld aan het trainen van AI, medisch onderzoek en in toepassingen met slimme apparaten. Om de kansen die data brengen te verzilveren en de risico's ervan te mitigeren, heeft de Europese Unie een datastrategie ontwikkeld rondom het genereren, delen en gebruik van data.

Voor de realisatie van deze datastrategie is regelgeving nodig voor datasubjecten (over wie de data gaat), datagebruikers, datahouders en andere partijen betrokken bij het genereren, delen en gebruiken van data. Overheden (waaronder gemeenten) hebben de beschikking over veel data van burgers, bedrijven, de omgeving, etc. voor hun dienstverlening aan burgers en bedrijven en de uitvoering van hun wettelijke taken. Op dit moment stellen overheden (waaronder gemeenten) een deel van hun data al beschikbaar.

Bekijk ook de **bevindingen, handvatten voor gemeenten** en **gewenste vervolgacties** op de volgende sheets en lees het volledige rapport op vng.nl/kennisbank-impactanalyses

Bevindingen

Werkwijze

De wijzigingen door de EU-dataregelgeving voor de werkwijze van gemeenten komen door het stellen van kaders voor onder andere de volgende vormen van datadelen:

- Het voor hergebruik beschikbaar stellen van overheidsgegevens, wanneer die gegevens onderworpen zijn aan rechten van anderen;
- Het delen van gegevens door burgers of organisaties via een databemiddelingsdienst;
- Het delen van data op altruïstische gronden;
- Het beschikbaar stellen van gegevens door datahouders aan overheidsinstanties, de Commissie, de Europese Centrale Bank en organen van de Unie, indien er sprake is van een uitzonderlijke noodzaak aan die gegevens voor de uitvoering van een specifieke taak in het algemeen belang;
- Het vergemakkelijken van het overstappen tussen dataverwerkingsdiensten;
- De ontwikkeling van interoperabiliteitsnormen voor dataruimten, dataverwerkingsdiensten en slimme contracten.

Daarnaast komen er (inspannings)verplichtingen voor:

- Ontwerp en vervaardigen van documenten voor hergebruik en bij financiering van specifieke activiteiten;
- Voorwaarden aan de algemene wijze van beschikbaarstelling en bij specifieke gegevens voor hergebruik (verstrekking);
- Verantwoordingsverplichting Wet hergebruik overheidsinformatie (Who);
- Beperking marginale kosten bij hergebruik van overheidsinformatie;
- Verdere beperking van exclusieve overeenkomsten bij hergebruik van overheidsinformatie.

Impact op organisatie

De impact van de onderzochte EU-dataregelgeving op de gemeentelijke organisatie lijkt beperkt, omdat de onderzochte EU-dataregelgeving vooral randvoorwaardelijke verplichtingen stelt en dan met name voor commerciële partijen. We zien de meeste impact voor gemeenten door de herziene Who. Het voldoen aan de verplichtingen uit EU-dataregelgeving vraagt van gemeenten een aantal aanpassingen/veranderingen. De belangrijkste aanpassingen/veranderingen gaan over:

- Het stellen van kaders voor hergebruik van beschermde gegevens;
- Inspanningsverplichtingen voor het vergemakkelijken van hergebruik bij ontwerp en vervaardigen van documenten;
- Inspanningsverplichtingen bij het stellen van voorwaarden bij financiering van specifieke activiteiten i.r.t. hergebruik en bij de verstrekking van gegevens voor hergebruik.

Bevindingen (vervolg)

Impact op organisatie (vervolg)

Er zijn ook behulpzame voorwaarden voor gemeenten als gebruiker. Bijvoorbeeld bij het gemakkelijker kunnen overstappen tussen dataverwerkingsdiensten en interoperabiliteitseisen voor dataruimten, dataverwerkingsdiensten en slimme contracten.

Wanneer de doelstellingen uit de Europese datastrategie worden nagestreefd, kan dat tot grotere impact leiden. Door niet alleen strikt de afzonderlijke regelgeving uit te voeren, maar vanuit de achterliggende ambitie van vergroten van economisch en maatschappelijk potentieel te handelen, verandert de wijze waarop een gemeente omgaat met en beschikking kan krijgen over data. Vanwege het voor gemeenten nog conceptuele karakter van de mogelijkheden (zoals bijvoorbeeld dataruimten) is de exacte impact hiervan nog niet te bepalen.

Toerusting uitvoering

Indien het aantal verzoeken voor hergebruik van informatie na de invoering van de EU-dataregelgeving laag blijft net als in de huidige situatie, dan zal de uitvoering niet sterk verschillen van de huidige uitvoering. Hernieuwde aandacht voor hergebruik en nieuwe mogelijkheden van delen van data door de EU-regelgeving, en de communicatie hierover, kan mogelijk leiden tot meer hergebruik verzoeken. Gemeenten zullen dan moeten zorgen dat de informatie voor hergebruik ter beschikking komt.

Afhankelijk van de (technische) mogelijkheden en de huidige status van de informatiehuishouding van gemeenten in relatie tot hergebruik, kan dit veel betekenen voor gemeenten. Bijvoorbeeld doordat gemeenten invulling moeten geven aan het toevoegen van metadatering bij ontwerpen en vervaardigen van documenten. Gemeenten moeten dan ook voldoende toegerust zijn (onder meer door de beschikbaarheid van API's) om deze hergebruik verzoeken doeltreffend te kunnen verstrekken of afhandelen.

Kosten en besparingen

De verwachting is dat kosten voor de implementatie van de verplichtingen uit de EU-data regelgeving voor gemeenten beperkt zullen zijn indien het aantal hergebruik verzoeken laag blijft. Indien het aantal verzoeken toeneemt vanwege de 'hernieuwde' aandacht, moeten de gestelde voorwaarden ingevuld worden. Als gemeenten nog niet voldoende toegerust zijn dan zijn kosten te verwachten voor o.a. metadatering en API's.

Kosten en besparingen (vervolg)

Mogelijke besparingen zijn er wanneer gegevens al als 'open data' worden aangeboden via een portaal, website of API. Verzoeken om hergebruik conform de Who, kunnen dan in veel gevallen automatisch worden afgehandeld.

Synergievoordelen kunnen worden gehaald door deze inspanningsverplichting voor hergebruik van overheidsinformatie te organiseren als één onderwerp, samen met de opgave van de Woo en de Archiefwet in overkoepelend beleid.

Verwachte effecten

Dankzij de EU-regelgeving gaan gemeenten vaker en meer data delen met burgers en bedrijven onder de juiste voorwaarden (met aandacht voor privacy en informatieveiligheid). Dit zorgt voor meer transparantie in het handelen van gemeenten en draagt daarmee bij aan het vertrouwen van burgers en bedrijven in gemeenten. Burgers en bedrijven kunnen op hun beurt daardoor ook beter het economische en maatschappelijke potentieel van data als drijvende kracht van innovatie en onderzoek benutten.

Implementatie

Het is allereerst gewenst dat de betrokken organisaties (Ministerie van BZK, Ministerie van EZ, ACM) verder aanscherpen wat met specifieke bepalingen wordt bedoeld en in hoeverre gemeenten daar mogelijk onder vallen (in de vorm van een beoordelingskader).

Voor de overige wijzigingen zijn verschillende aanpassingen nodig. De belangrijkste zitten in het vergemakkelijken en verbeteren van hergebruik van informatie, het aanpassen van het inkoop proces bij aanschaf van ICT en financieren van activiteiten en daar de hergebruik eisen te stellen en de interne communicatie over de nieuwe verplichtingen.

Tot slot kan het meerwaarde hebben om als gemeenten na te denken over de kansen en mogelijkheden die de verschillende EU-dataregelgeving biedt voor gemeenten.

Handvatten voor gemeenten: wat kun je nu en volgend jaar doen?

Ter voorbereiding van de implementatie en een goede uitvoering zien we de volgende handvatten:

Kennis en input voor strategie en beleid

Het rapport van de uitvoeringsanalyse zelf levert handvatten:

- Kennis om in gesprek te gaan met stakeholders binnen gemeenten en met leveranciers van ICT zodat zij zich bewust zijn van de (beperkte) gevolgen van de verplichtingen van de EU-dataregelgeving en van de mogelijkheden en kansen die het kan bieden;
- Impact en kansen in kaart: Voor nog op te stellen of aan te vullen strategie en beleid binnen gemeenten, zoals datastrategie, beleid open data, hergebruik informatie, Woo-beleid, I&A-beleid.

Vergemakkelijken en verbeteren van hergebruik van informatie

Afhankelijk van ambitie en (technische) mogelijkheden van de organisatie:

- Strategie bepalen voor het verstrekken van overheidsinformatie voor hergebruik en hier beleid op te voeren.
- Inventariseren van de wijze waarop je als gemeente informatie publiekelijk aanbiedt en of dit aan de hergebruik voorwaarden voldoet.
- Mogelijk komen er meer verzoeken voor hergebruik. Als gemeente kun je al in kaart brengen hoeveel verzoeken om hergebruik er nu zijn in het kader van de huidige Who en in relatie tot de grondslagen voor hergebruik (zoals beschreven in paragraaf 3.1 van het rapport). Dit kan gemonitord worden en gebruikt voor toekomstig beleid;
- Neem de eisen voor herbruikbaarheid mee bij ontwerpen en vervaardigen van documenten:
  - Het vereenvoudigen en verbeteren van hergebruik van overheidsinformatie met duurzame toegankelijkheid en metadatering sluit aan bij de opgave vanuit de Woo en Archiefwet waarbij voor de doelen van deze wetten ook wordt ingezet op metadatering en duurzame toegankelijkheid. Om synergievoordelen te kunnen halen is het handig om de inspanningsverplichting voor hergebruik van overheidsinformatie te organiseren als één onderwerp; samen met de opgave van de Woo en de Archiefwet in overkoepelend beleid;
- Zorg dat in de begroting- en verantwoordingscyclus aandacht is voor beleidsvoornemens respectievelijk verantwoording met betrekking tot de uitvoering van de Who;

Vergemakkelijken en verbeteren van hergebruik van informatie (vervolg)

- Kijk wat de mogelijkheden zijn om hergebruik te automatiseren. Wanneer gegevens al als 'open data' worden aangeboden via een portaal, website of API, kunnen verzoeken om hergebruik conform de Who, in veel gevallen automatisch worden afgehandeld. Investeren in het automatisch aanbieden van open data kan daarom verstandig zijn. Verder is het aan te bevelen om hierbij zoveel mogelijk gebruik te maken van open standaarden en API's. Wees daarnaast duidelijk en transparant over de mogelijke kosten en gehanteerde tariefregels;
- Bij uitvoeren van verzoeken tot hergebruik kan een gemeente zich laten bijstaan (o.a. technisch, privacy en beveiliging, toestemming door een bevoegd orgaan (CBS is voorzien voor wetenschappelijk en statistisch hergebruik, voor journalistiek is dit vooralsnog het Ministerie van BZK).

Inkoop en contractbeheer

- Inventariseren van contracten die er zijn in het kader van hergebruik van data. Aanpassen van proces/procedure bij het afsluiten van data-overeenkomsten in het kader van hergebruik, rekening houdend met het exclusiviteitsverbod uit de DGA en ODD;
- Bij inkoop van nieuwe ICT en overstappen van ICT-leverancier DA-interoparabiliteitsvoorwaarden inzetten (migratie-, exit-strategie).

Aanpassen crisisplan en rampenbestrijdingsplannen

- De gestelde voorwaarden uit de DA voor opvragen van data in het geval van uitzonderlijke behoefte verwerken in crisisplannen en rampenbestrijdingsplannen en datanoodbevoegdheid gebruiken indien van toepassing.

Gewenste vervolgacties

Gewenste vervolgacties - gezamenlijk:

- Uitwerken casuïstiek en opstellen beoordelingskader voor
  - hergebruik data DGA (Ministerie van BZK samen met de VNG)
  - hergebruik data ODD opstellen (Ministerie van BZK samen met de VNG)
  - databemiddelingsdienst/data-altruïsme (Ministerie van EZ/Ministerie van BZK/ACM samen met de VNG)
- Onderzoeken of B(&W) instellingsbevoegdheden heeft voor een formele vaststelling van een noodsituatie onder de DA (Ministerie van BZK samen met Ministerie van JenV en VNG)
- Handleiding herziene Who aanvullen met opname verantwoording hergebruik in gemeentebegroting (Ministerie van BZK samen met de VNG)
- Creëer een mogelijkheid (aansluitend bij huidige communities en initiatieven en geïnspireerd op de 'sandbox' mogelijkheid van de AI verordening) waar o.a.:
  - Ervaringen en best practices in het kader van verantwoord data delen kunnen worden gedeeld en casuïstiek kan worden uitgewerkt;
  - In proefopstelling samen aan oplossingen kan worden gewerkt voor nieuwe typen van dienstverlening zoals de rol van gemeenten bij dataruimte, databemiddelingsdiensten/ data-altruïsme;
  - Juridische interpretaties worden onderzocht;
  - Gewenste beoordelingskaders voor hergebruik van data, databemiddelingsdienst/data altruïsme te ontwikkelen getoetst kunnen worden (door ministeries van BZK en EZ en VNG)
- Zorg voor brede communicatie over de aanstaande wijzigingen door de dataregelgeving (Ministerie van BZK samen met de VNG)

Gewenste vervolgacties – VNG:

- Aanpassen GIBIT-voorwaarden en VNG-model Algemene inkoopvoorwaarden
  - Met DA-overstapvoorwaarden en DA-interoperabiliteitsbepalingen
  - Met DGA verbod op exclusiviteit hergebruik data
  - Naar aanleiding van herziene Who, o.a. met betrekking tot verdere beperking op exclusiviteit hergebruik data, contracten voor onderzoeksgegevens en machineleesbaarheid
- Zorg voor een handreiking waarmee de Who, Woo en Archief eisen in samenhang kunnen worden geïmplementeerd